

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

चात्वालाद्धिष्ण्यानुपं वपति योनिर्वै यज्ञस्य
चात्वालं यज्ञस्य सयोनित्वाय देवा वै यज्ञम्पराजयन्त
तमाग्नीध्रात्पुनराजयन्नेतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं
यदाग्नीध्राद्धिष्ण्यान् विहरति यदेव यज्ञस्यापराजितं तत
एवैनम्पुनस्तनुते पराजित्येव खलु वा एते यन्ति ये
बहिष्पवमानः सर्पन्ति बहिष्पवमाने स्तुते ॥ १ ॥

आहाग्नीदग्नीन् वि हर बर्हिः स्तृणाहि पुरोडाशाः
अलं कुर्विति यज्ञमेवापजित्य पुनस्तन्वाना यन्त्यङ्गारैर्द्वे
सवने वि हरति शलाकाभिस्तृतीयः सशुक्रत्वायाथो
सम्भरत्येवैनद्धिष्ण्या वा अमुष्मिल्लोके सोममरख्यन्तेभ्यो-
ऽधि सोममाहरन्तमन्वायन्तम्पर्यविशन् य एवं वेद
विन्दते ॥ २ ॥

परिवेष्टारन्ते सोमपीथेन व्यार्ध्यन्त ते देवेषु

सोमपीथमैच्छन्त तां देवा अंब्रुवन्देद्वे नामनी कुरुध्वमथ
 प्र वाप्स्यथ न वेत्यग्रयो वा अथ धिष्ण्यास्तस्माद्विनामा
 ब्राह्मणोऽर्धुकस्तेषां ये नेदिष्ठम्पर्यविशन्ते सोमपीथं
 प्राप्नुवन्नाहवनीयं आग्नीधीर्यो होत्रीर्यो मार्जालीयस्तस्मात्तेषु
 जुह्वत्यतिहाय वर्षद्वरोति वि हि॥३॥

एते सोमपीथेनार्ध्यन्त देवा वै याः प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये
 पुरस्तादसुरा आसन्तांस्ताभिः प्राणुदन्त याः प्रतीचीर्ये
 पश्चादसुरा आसन्तांस्ताभिरपानुदन्त प्राचीरन्या आहुतयो
 हूयन्ते प्रत्यङ्मासीनो धिष्ण्यान्व्याधारयति पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च
 यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः प्र वीयन्ते
 प्रतीचीः॥४॥

जायन्ते प्राणा वा एते यद्धिष्ण्या यदध्वर्युः
 प्रत्यङ्धिष्णियानतिसर्पेत्प्राणान्त्सं कर्षेत्प्रमायुकः स्यान्नाभिर्वा
 एषा यज्ञस्य यद्धोतोर्ध्वः खलु वै नाभ्यै प्राणो-
 ऽवाङ्पानो यदध्वर्युः प्रत्यङ्होतारमतिसर्पेदपाने प्राणं
 दध्यात् प्रमायुकः स्यान्नाध्वर्युरुपं गायेद्वाग्वीर्यो वा
 अध्वर्युर्यदध्वर्युरुपगायेदुद्गात्रे॥५॥

वाच॑ꣳ सम्प्र॑ यच्छेदु॒पदासु॑कास्य॒ वाक्स्या॑द्ब्रह्म॒वादि॑नो
वदन्ति॒ नास॑ꣳस्थिते॒ सोमे॑ꣳध्वर्युः॒ प्रत्यङ्ग्स्वदोऽती॑यादथ
क॒था दा॑खि॒णानि॒ होतु॑मेति॒ यामो॑ हि स तेषां॒ कस्मा॒ अहं
दे॒वा यामं॑ वा॒यामं॑ वा॒नु ज्ञा॑स्यन्तीत्युत्तरे॒णाग्नी॑ध्रं प॒रीत्य॑
जुहोति॒ दाखि॒णानि॒ न प्रा॒णान्त्सं क॑र्षति॒ न्यन्ये॑ धिष्णि॒या
उ॒प्यन्ते॒ नान्ये॑ यान्नि॒वप॑ति॒ तेन॒ तान्म्री॑णाति॒ यान्न॒ निव॑पति॒
यद॑नुदि॒शति॒ तेन॒ तान्॥६॥

स्तुते विन्दते हि वी॒यन्ते॒ प्रती॑चीरु॒द्रात्र॒ उ॒प्यन्ते॒ चतु॑र्दश च॥१॥ [१]

सु॒वर्गा॒य वा ए॒तानि॑ लो॒काय॑ हूयन्ते॒ यद्वै॑स॒र्जना॑नि
द्वाभ्यां॑ गा॒रुह॑पत्ये जुहोति॒ द्वि॒पाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्या
आग्नी॑ध्रे जुहोत्यन्तरि॒ग्ख ए॒वा क्र॑मत॒ आह॑व॒नीये॑
जुहोति॒ सुव॑र्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयति॒ दे॒वान् वै सु॑व॒र्गं
लो॒कं य॒तो र॒ख्याꣳस्य॑जिघाꣳसन्ते॒ सोमे॑न॒ राज्ञा॑
र॒ख्याꣳस्य॑प॒हत्या॑सुमा॒त्मानं॑ कृ॒त्वा सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒त्र र॒ख्यं सा॑मनु॒
सोमो॑ भवत्यथ॥७॥

वैस॒र्जना॑नि जुहोति॒ र॒ख्यं सा॑मप॒हत्यै॒ त्वꣳ सोम॑ तनू॒कृद्ध्य॑
इत्या॑ह तनू॒कृद्ध्ये॑ष द्वेषो॑भ्योऽन्य॒कृते॑भ्य॒ इत्या॑हान्य॒कृतानि॑ हि

र॒ख्यां॑ स्यु॒रु य॒न्ता॑सि॒ वरू॑थ॒मित्या॑हो॒रु ण॑स्कृ॒धीति॑ वा॒वैत॑दा॒ह
जुषा॑णो अ॒सुरा॑ज्य॒स्य वे॒त्वित्या॑हा॒सुमे॒व यज॑मानं कृ॒त्वा सु॑व॒र्गं
लो॒कं ग॑मयति॒ र॒ख्य॑सा॒मनु॑पला॒भाया सोमं॑ द॒दते॑॥८॥

आ ग्रा॒व्ण आ वा॑य॒व्या॑न्या द्रो॒णक॒लश॑मु॒त्पत्नी॑मा
न॑य॒न्त्यन्व॑ना॒सि प्र॑ व॒र्तय॑न्ति॒ याव॑दे॒वास्या॑स्ति॒ तेन॑
स॒ह सु॑व॒र्गं लो॒कमे॑ति॒ नय॑वत्य॒र्चाग्री॑ध्रे जु॒होति॑ सु॒वर्ग॑स्य
लो॒कस्या॑भिनी॒त्यै ग्रा॒व्णो वा॑य॒व्यानि॑ द्रो॒णक॒लश॑मा॒ग्रीध्र॑
उप॑ वा॒सय॑ति॒ वि ह्ये॑नं तैर्गृ॒ह्णते॑ यथ्स॒होप॑वा॒सये॑दपु॒वाये॑त
सौ॒म्यर्चा॑ प्र पा॑दयति॒ स्वया॑॥९॥

ए॒वैनं॑ दे॒वता॑या॒ प्र पा॑दय॒त्यदि॑त्याः स॒दोऽस्य॑दि॒त्याः स॒द
आ सी॑दे॒त्याह॑ यथा॒यजु॑रे॒वैतद्य॑ज॒मानो॑ वा ए॒तस्य॑ पु॒रा गो॑प्ता
भ॑वत्येष वो॒ देव॑ स॒वितुः॑ सोम॒ इत्या॑ह स॒वितृ॑प्र॒सूत॑ ए॒वैनं॑
दे॒वता॑भ्यः सम्प्र॑ यच्छत्ये॒तत्त्व॑ सौ॒म दे॒वो दे॒वानु॑पा॒गा इत्या॑ह
दे॒वो ह्येष॑ सन्॥१०॥

दे॒वानु॑पैती॒दम॑ह॒म्मनु॑ष्यो॒ मनु॑ष्या॒नित्या॑ह म॒नुष्यो॑ ३ ह्येष
स॒न्मनु॑ष्या॒नुपै॑ति॒ यदे॒तद्यजु॑र्न ब्रू॒यादप्र॑जा अप॒शुर्य॑ज॒मानः॑
स्यात्स॒ह प्र॑जया॒ सह॑ रा॒यस्पोषे॑णेत्या॒ह प्र॑जयै॒व प॒शुभिः॑

स॒हेमं लो॒कमु॒पाव॑र्तते॒ नमो॑ दे॒वेभ्य॒ इत्या॑ह नमस्का॒रो हि
दे॒वानां॑ स्व॒धा पि॒तृभ्य॒ इत्या॑ह स्व॒धाका॒रो हि॥११॥

पि॒तृणा॑मिदम॒हं निर्व॑रुणस्य॒ पाशा॑दित्या॒ह वरु॑णपा॒शादे॒व
निर्मु॑च्यतेऽग्ने॑ व्रतपत आ॒त्मनः॒ पूर्वा॑ त॒नूरा॑देयेत्या॒हुः को हि
तद्वेद॑ यद्वसी॒यान्थ॒स्वे वशे॑ भूते पुन॑र्वा ददा॑ति न वेति॒ ग्रावा॑णो
वै सोम॑स्य॒ राज्ञो॑ मलि॒मुसे॒ना य एवं वि॒द्वान्ग्राव्ण॑ आग्नी॑ध्र
उपवा॑सय॑ति॒ नैन॑म्मलि॒मुसे॒ना वि॑न्दति॥१२॥

अथ॑ ददते स्वया सन्ध॒स्वधा॒करो॑ हि वि॑न्दति॥२॥ [२]

वैष्ण॑व्यर्चा हु॒त्वा यूप॑मच्छैति॒ वैष्ण॑वो वै दे॒वता॑या॒ यूपः
स्वयै॑वैनं दे॒वता॑याच्छैत्यत्य॒न्याना॑गां॒ नान्या॑नुपा॒गामि॑त्याहाति
ह्य॒न्याने॑ति॒ नान्या॑नुपैत्य॒र्वाक्त्वा॒ परै॑रविदम्प॒रोऽवरै॑रित्या॒हार्वा॑ग्ये
प॒रोवरै॑स्तं त्वा जुषे॥१३॥

वैष्ण॑वं दे॒वय॑ज्याया॒ इत्या॑ह दे॒वय॑ज्यायै ह्ये॒नं जुष॑ते
दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता म॒ध्वा॒न॒क्तित्या॑ह तेज॑सै॒वैन॑मन॒त्तयोष॑धे
त्राय॑स्वैन॒ः स्व॑धिते॒ मैन॑ हि॒सीरि॑त्या॒ह वज्रो॑ वै स्व॑धितिः
शान्त्यै॒ स्व॑धितेर्वृ॒ख्यस्य॒ बिभ्य॑तः प्रथ॑मेन॒ शक॑लेन स॒ह
तेजः॒ परा॑ पतति॒ यः प्र॑थमः शक॑लः परा॒पते॑त्तमप्या

हरेत्सतैजसम्॥१४॥

ए॒वैन॑मा ह॑रती॒मे वै लो॒का यूपा॑त्प्रय॒तो बि॑भ्यति
 दि॒वम॑ग्रेण॒ मा ले॑खीर॒न्तरि॑ख्य॒म्मध्यै॑न॒ मा हि॑सीरित्या॒हैभ्य॑
 ए॒वैनं॑ लो॒केभ्यः॑ शमयति॒ वन॑स्पते श॒तव॑ल्शो वि
 रो॒हेत्या॑व्रश्च॒ने जु॒होति॑ तस्मा॑दा॒व्रश्च॑नादृ॒खाणा॑म्भूयाः॑सु
 उत्ति॑ष्ठन्ति स॒हस्र॑वल्शा॒ वि व॒यः रु॒हेमे॒त्याहा॑शिष॒मेवै॒तामा॑
 शा॒स्तेऽन॑ख्यसङ्गम्॥१५॥

वृ॒श्चेद्य॑द॒ख्यस॒ङ्गं वृ॒श्चेद॑ध॒र्इषं॑ यज॑मानस्य प्र॒मायु॑कः
 स्या॒द्यं का॒मये॒ताप्र॑तिष्ठितः स्या॒दित्या॑रो॒हं तस्मै॑ वृ॒श्चेद॑ष वै
 वन॑स्पती॒नाम॑प्रतिष्ठितोऽप्रतिष्ठित ए॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॒ताप॒शुः
 स्या॒दित्य॑प॒र्णं तस्मै॑ शु॒ष्काग्रं॑ वृ॒श्चेद॑ष वै वन॑स्पती॒नाम॑पश॒व्यो-
 ऽप॒शुरे॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॒त प॒शुमा॑न्थस्या॒दिति॑ बहु॒पर्णं॑ तस्मै॑
 बहु॒शाखं॑ वृ॒श्चेद॑ष वै॥१६॥

वन॑स्पती॒नाम॑पश॒व्यः प॒शुमा॑ने॒व भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठितं
 वृ॒श्चेत्प्र॑ति॒ष्ठाका॑मस्यैष वै वन॑स्पती॒नाम॑प्रतिष्ठितो॒ यः सु॒मे
 भू॒म्यै स्वा॒द्योने॑ रू॒ढः प्र॒त्ये॒व ति॑ष्ठति॒ यः प्र॒त्यङ्मु॑प॒नत॑स्तं
 वृ॒श्चेत्स॒ हि मे॒धम॑भ्युप॒नतः॑ पश्चा॑र॒त्विं तस्मै॑ वृ॒श्चेद्यं॑

का॒मये॒तोपै॑न॒मुत्त॑रो य॒ज्ञो न॑मे॒दिति॑ पञ्चा॒खरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑
य॒ज्ञ उ॒पै॑न॒मुत्त॑रो य॒ज्ञः ॥ १७ ॥

न॒म॒ति षड॑र॒लिम्प्र॑ति॒ष्ठाका॑मस्य षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व
प्र॒ति तिष्ठ॑ति स॒प्तार॑लिम्प॒शुका॑मस्य स॒प्तप॑दा श॒क्करी प॒शवः॑
श॒क्करी प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे न॒वार॑लिं तेज॑स्का॒मस्य त्रि॒वृता॒
स्तोमे॑न॒ सम्मि॑तं तेज॑स्त्रि॒वृत्ते॑ज॒स्व्ये॒व भ॑वत्येका॒दशा॑र॒लि-
मि॒न्द्रि॒यका॑म॒स्यैका॑दशा॒खरा त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒यं त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒याव्ये॑व
भ॑वति पञ्च॒दशा॑र॒लिम्प्रा॑तृ॒व्यव॑तः पञ्च॒दशो व॒ज्रो भ्रा॑तृ॒व्याभि॑भूत्यै
स॒प्तद॑शा॒रलि॑म्प्रा॒जाका॑मस्य स॒प्तद॑शः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒रास्या॒
एक॑विं॒शत्य॑र॒लिम्प्र॑ति॒ष्ठाका॑मस्यैक॒विं॒शः स्तो॒मा॒नाम्प्र॑ति॒ष्ठा
प्र॒ति॒ष्ठित्या॑ अ॒ष्टाश्रि॑र्भवत्य॒ष्टाख॑रा गाय॒त्री तेजो॑ गाय॒त्री
गाय॒त्री य॒ज्ञमु॑खं तेज॑सै॒व गाय॑त्रि॒या य॒ज्ञमु॑खेन॒
सम्मि॑तः ॥ १८ ॥

जुषे स॒तेज॑स॒मन॑ख॒सङ्गं बहु॑शा॒खं वृ॒श्चे॒ष वै य॒ज्ञ उ॒पै॑न॒मुत्त॑रो य॒ज्ञ आ॒स्या

एका॒त्रविं॑शतिश्च ॥ ३ ॥

[३]

पृ॒थि॒व्यै त्वा॒न्तरि॑ख्याय त्वा दि॒वे त्वे॒त्याह॑भ्य ए॒वैन॑
लो॒केभ्यः॑ प्रो॒ख्यंति॑ परा॑श्च॒म्प्रो॒ख्यंति॑ परा॑डि॒व हि सु॑व॒र्गो
लो॒कः क्रू॒रमि॑व॒ वा ए॒तत्क॑रोति॒ यत्ख॑न॒त्यपो॑व॒ नय॑ति

शान्त्यै यवमतीरव नयत्यूर्ग्वै यवो यजमानेन यूपः सम्मिता
यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं दधाति॥१९॥

पितृणां सदनमसीति बर्हिरव स्तृणाति पितृदेवत्य
१३ ह्येतद्यन्निखातं यद्वर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यो
निखातः स्याद्वर्हिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनम्मिनोति
यूपशकलमवांस्यति सतेजसमेवैनम्मिनोति देवस्त्वा सविता
मध्वानुक्त्वित्याह तेजसैवैनमनक्ति सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य
इति चषालम्प्रति॥२०॥

मुञ्चति तस्माच्छीर्षत ओषधयः फलं गृह्णन्त्यनक्ति
तेजो वा आज्यं यजमानेनाग्निष्ठाग्निः सम्मिता यदग्निष्ठा-
मश्रिमनक्ति यजमानमेव तेजसान्त्यान्तमनक्त्यान्तमेव
यजमानं तेजसानक्ति सर्वतः परि मृशत्यपरिवर्गमेवा-
स्मिन्तेजो दधात्युद्विवः स्तभानान्तरिख्यम्पृणेत्याहैषां
लोकानां विधृत्यै वैष्णव्यर्चा॥२१॥

कल्पयति वैष्णवो वै देवतया यूपः स्वयैवैनं देवतया
कल्पयति द्वाभ्यां कल्पयति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै यं
कामयेत् तेजसैनं देवताभिरिन्द्रियेण व्यर्धयेयमित्यग्निष्ठां

तस्याश्रिमाहवनीयादित्थं वेत्थं वाति नावयेत्तेजसैवैनं
देवताभिरिन्द्रियेण व्यर्धयति यं कामयेत् तेजसैनं
देवताभिरिन्द्रियेण समर्धयेयमिति॥२२॥

अग्निष्ठां तस्याश्रिमाहवनीयेन सम्मिनुयात्तेजसैवैनं
देवताभिरिन्द्रियेण समर्धयति ब्रह्मवनिं त्वा ख्यत्रवनिमित्याह
यथायजुरेवैतत्परि व्ययत्यूग्वै रशना यजमानेन यूपः
सम्मितो यजमानमेवोर्जा समर्धयति नाभिदघ्ने परि व्ययति
नाभिदघ्न एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्नाभिदघ्न ऊर्जा भुञ्जते
यं कामयेतोर्जनम्॥२३॥

व्यर्धयेयमित्यूर्ध्वा वा तस्यावाचीं वावोहेदूर्जैवैनं व्यर्धयति
यदि कामयेत् वर्षुकः पर्जन्यः स्यादित्यवाचीमवोहे- दृष्टिमेव
नि यच्छति यदि कामयेतावर्षुकः स्यादित्यूर्ध्वामुदूहेदृष्टिमेवोद्य
पितृणां निखातम्मनुष्याणामूर्ध्वं निखातादा रशनाया
ओषधीनां रशना विश्वेषाम्॥२४॥

देवानामूर्ध्वं रशनाया आ चषालादिन्द्रस्य चषालं
साध्यानामतैरिक्तं स वा एष सर्वदेवत्यो यद्यूपो यद्यूप-
म्मिनोति सर्वा एव देवताः प्रीणाति यज्ञेन वै देवाः

सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या नोऽन्वाभविष्यन्तीति
ते यूपेन योपयित्वा सुवर्गं लोकमायन्तमृषयो यूपेनैवानु
प्राजानन्तद्वूपस्य यूपत्वम्॥ २५॥

यद्वूपमिन्नोति सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै पुरस्तान्मिनोति
पुरस्ताद्धि यज्ञस्य प्रज्ञायतेऽप्रज्ञातः हि तद्यदतिपन्न आहुरिदं
कार्यमासीदिति साध्या वै देवा यज्ञमत्यमन्यन्त तान् यज्ञो
नास्पृशत्तान् यद्यज्ञस्यातिरिक्तमासीत्तदस्पृश- दतिरिक्तं वा
एतद्यज्ञस्य यदग्नावग्निमथित्वा प्रहरत्यतिरिक्तमेतत्॥ २६॥

यूपस्य यदूर्ध्वं चषालात्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन
प्रीणाति देवा वै सऽस्थिते सोमे प्र सुचोहरन्प्र यूपं
तेऽमन्यन्त यज्ञवेशसं वा इदं कुर्म इति ते प्रस्तरः
सुचान्निष्क्रयणमपश्यन्त्स्वरुं यूपस्य सऽस्थिते सोमे प्र
प्रस्तरः हरति जुहोति स्वरुमयज्ञवेशसाय॥ २७॥

दधाति प्रत्यृचा समर्धयेयमित्यूर्जेन विश्वेषां यूपत्वमतिरिक्तमेतद्विचत्वारिःशच्च॥ ४॥—[४]

साध्या वै देवा अस्मिन्नलोक आसन्नान्यत्किंचन मिषत्ते-
ऽग्निमेवाग्नये मेधायालभन्त न ह्यन्यदालम्ब्यमविन्दन्ततो
वा इमाः प्रजाः प्राजायन्त यदग्नावग्निमथित्वा प्रहरति

प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नाय रु॒द्रो वा ए॒ष यद॑ग्निर्यज॑मानः
प॒शुर्यत्प॑शुमा॒लभ्या॑ग्नि॒म्मन्थे॑द्रु॒द्राय॑ यज॑मानम्॥२८॥

अपि॑ दध्यात्प्र॒मायु॑कः स्या॒दथो॑ खल्वा॑हुर॒ग्निः सर्वा॑
दे॒वता॑ ह॒विरे॒तद्यत्प॑शुरिति॒ यत्प॑शुमा॒लभ्या॑ग्नि॒म्मन्थ॑ति
ह॒व्यायै॒वास॑न्नाय॒ सर्वा॑ दे॒वता॑ जनयत्युपा॒कृत्यै॒व
मन्थ्य॑स्तन्नेवा॒लब्धं॑ ने॒वाना॑ल॒ब्धम॒ग्नेर्ज॑नि॒त्रम॒सीत्या॑हा॒ग्नेर्ह्ये॒तज्जनि॑
वृष॑णौ स्थ॒ इत्या॑ह वृष॑णौ॥२९॥

ह्ये॒तावुर्व॑श्यस्या॒युर॒सीत्या॑ह मिथु॒नत्वाय॑ घृ॒तेना॒क्ते वृष॑णं
दधा॒थामि॒त्याह॑ वृष॑ण॒३ ह्ये॒ते दधा॑ते ये अ॒ग्निङ्गा॑य॒त्रं छन्दो॑ऽनु
प्र जा॑य॒स्वेत्या॑ह छन्दो॑भिरे॒वैन॑म्प्र ज॒नय॑त्य॒ग्नये॑ म॒थ्यमा॑ना॒यानु॑
ब्रू॒हीत्या॑ह सावि॒त्रीमृ॒चम॒न्वाह॑ सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैन॑म्मन्थति
जा॒ताया॑नु ब्रूहि॥३०॥

प्र॒ह्रिय॑मा॒णाया॑नु ब्रू॒हीत्या॑ह काण्डे॑काण्ड ए॒वैनं॑ क्रि॒यमा॑णे
सम॑र्धयति गाय॒त्रीः सर्वा॑ अ॒न्वाह॑ गाय॒त्रछ॑न्दा॒ वा अ॒ग्निः
स्वेनै॒वैनं॑ छन्द॑सा॒ सम॑र्धयत्य॒ग्निः पु॒रा भ॑वत्य॒ग्नि॒म्मन्थि॑त्वा
प्र ह॑रति॒ तौ सम्भ॑वन्तौ यज॑मानम॒भि सम्भ॑वतो भव॑तं
नः सम॑नसा॒वित्या॑ह शान्त्यै॑ प्र॒हृत्य॑ जुहोति जा॒तायै॒वास्मा॑

अन्नमपि दधात्याज्येन जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम
यदाज्यमिप्येणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा॥३१॥

यजमानमाहु वृषणौ जातायानुब्रूह्यप्यष्टादश च॥५॥ [५]

इषे त्वेति बर्हिरा दत्त इच्छत इव ह्येष यो
यजत उपवीरसीत्याहोप ह्येनानाकरोत्युपो देवान्देवीर्विशः
प्रागुरित्याह दैवीरह्येता विशः सतीर्देवानुपयन्ति वहीरुशिज
इत्याहर्त्विजो वै वह्नय उशिजस्तस्मादेवमाहु बृहस्पते
धारया वसूनीति॥३२॥

आहु ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव
रुद्धे हव्या ते स्वदन्तामित्याह स्वदयत्येवैनान्देवं त्वष्टर्वसु
रप्वेत्याह त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानां रूपकद्रूपमेव पशुषु
दधाति रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः पशून्वास्मै
रमयति देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति॥३३॥

रशनामा दत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ
हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्या
ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेना रभ इत्याह सत्यं वा ऋतं
सत्येनैवैनमृतेना रभतेऽक्ष्णया परि हरति वध्यं हि

प्रत्यश्चम्प्रतिमुञ्चन्ति व्यावृत्त्यै धर्षा मानुषानिति नि युनक्ति
धृत्या अद्ध्यः॥३४॥

त्वौषधीभ्यः प्रोख्यामीत्याहाद्ध्यो ह्यौष ओषधीभ्यः सम्भवति
यत्पशुरपाम्पेरुरसीत्याह्यैष ह्यपाम्पाता यो मेधायारभ्यते
स्वात्तं चिथ्सदेवः हव्यमापो देवीः स्वदतैनमित्याह
स्वदयत्येवैनमुपरिष्टात्प्रोख्यत्युपरिष्टादेवैनम्मेध्यं करोति
पाययत्यन्तरत एवैनम्मेध्यं करोत्यधस्तादुपोख्यति सर्वत
एवैनम्मेध्यं करोति॥३५॥

वसूनिर्ति प्रसव इत्यद्ध्योऽन्तरत एवैनन्दशं च॥६॥ [६]

अग्निना वै होत्रा देवा असुरानभ्यभवन्नग्रये
समिध्यमानायानु ब्रूहीत्याह भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदश
सामिधेनीरन्वाह सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेरात्यै
सप्तदशान्वाह द्वादश मासाः पञ्चर्तवः स संवत्सरः
संवत्सरमप्रजा अनु प्र जायन्ते प्रजानां प्रजननाय देवा वै
सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स प्रजापतिस्तूष्णीमाधारम्॥३॥

आधारयत्ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाधारमाधारय
यज्ञस्यानुख्यात्या असुरेषु वै यज्ञ आसीत्तं देवास्तूष्णीः होमेनाव

यत्तूष्णीमा॑धारमा॑धारय॑ति॒ भ्रातृ॑व्यस्यै॒व तद्य॑ज्ञं वृ॒द्धे
परि॑धीन्त्सम्मार्ष्टि॑ पु॒नात्ये॑वैना॒त्रिस्त्रिः॑ सम्मार्ष्टि॑ त्र्या॒वृद्धि॑
य॒ज्ञोऽथो॑ र॒ख्यंसा॒मप॑हत्यै॒ द्वाद॑श॒ सम्प॑द्यन्ते॒ द्वाद॑श॥ ३७॥

मासाः॑ संवत्सरः॑ संवत्सरमे॒व प्री॑णात्यथो॑ संवत्सरमे॒वास्मा॒
उप॑ दधाति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै शिरो॒ वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒
यदा॑धारो॑ऽग्निः॒ सर्वा॑ दे॒वता॒ यदा॑धारमा॑धारय॑ति शी॒र्षत॑
ए॒व य॒ज्ञस्य॑ यज॑मानः॒ सर्वा॑ दे॒वता॒ अव॑ रुन्दे शिरो॒
वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒ यदा॑धार आ॒त्मा प॒शुरा॑धारमा॒धार्य॑ प॒शुः
सम॑नक्त्या॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञस्य॑॥ ३८॥

शिरः॑ प्रति॑ दधाति॒ सं ते॑ प्रा॒णो वा॒युना॑ गच्छ॒तामि॒त्याह॑
वा॒युदे॒वत्यो॑ वै प्रा॒णो वा॒यावे॒वास्य॑ प्रा॒णं जु॑होति॒ सं
यज॑त्रैरङ्गानि॒ सं य॒ज्ञप॑तिरा॒शिषे॒त्याह॑ य॒ज्ञप॑तिमे॒वास्या॑शिषं
गम॑यति वि॒श्वरू॒पो वै त्वा॒ष्ट्र उ॒परि॑ष्ठात्प॒शुम॒भ्यव॑मी॒त्तस्मा॑दु॒परि॑ष्टा
द्यन्ति॒ यदु॒परि॑ष्ठात्प॒शुः संम॑नक्ति॒ मेध्य॑मे॒व॥ ३९॥

ए॒नं क॑रोत्यृ॒त्विजो॑ वृणी॒ते छ॒न्दाः॑स्ये॒व वृ॑णीते
स॒प्त वृ॑णीते स॒प्त ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॒ण्याः स॒प्त
छ॒न्दाः॑स्यु॒भय॑स्याव॒रुद्ध्या॑ एका॑दश प्रया॒जान् य॑जति॒ दश॑

वै प॒शोः प्रा॒णा आ॒त्मैका॑द॒शो यावा॑ने॒व प॒शुस्त॑म्प्र य॑जति
 व॒पामे॑कः परि॑ शय॒ आ॒त्मैवा॒त्मान॑म्परि॑ शये॒ वज्रो॒ वै
 स्वधि॑तिर्वज्रो॑ यूप॒शक॑लो घृ॒तं खलु॑ वै दे॒वा वज्रं॑ कृ॒त्वा
 सोम॑मघ्नन्धृ॒तेना॒क्तौ प॒शं त्रा॑येथा॒मित्या॑ह॒ वज्रे॑णै॒वैनं॑ वशे॑
 कृ॒त्वा ल॑भते॥४०॥

आ॒घार॑म्पद्यन्ते द्वा॒दशा॑त्म॒न्नेव॑ य॒ज्ञस्य॑ मे॒ध्यमे॒व खलु॑ वा अ॒ष्टाद॑श च॥७॥—[७]

पर्य॑ग्नि करोति सर्व॒हुत॑मे॒वैनं॑ करो॒त्यस्क॑न्दा॒यास्क॑न्न॒९ हि
 तद्य॑द्धु॒तस्य॑ स्क॒न्दति॒ त्रिः पर्य॑ग्नि करोति॒ त्र्या॑वृ॒द्धि य॒ज्ञो-
 ऽथो॒ रख॑ष॒साम॑प॒हत्यै॑ ब्र॒ह्मवा॑दि॒नो वद॑न्त्यन्वा॒रभ्यः॑ प॒शू (३)
 नान्वा॒रभ्या॑ (३) इति॑ मृ॒त्यवे॒ वा ए॒ष नी॑यते॒ यत्प॒शुस्तं॑
 यद॑न्वा॒रभेत॑ प्र॒मायु॑को॒ यज॑मानः स्या॒दथो॒ खल्वा॑हुः सुव॒र्गाय॑
 वा ए॒ष लो॒काय॑ नीयते॒ यत्॥४१॥

प॒शुरिति॑ यन्ना॒न्वा॒रभेत॑ सुव॒र्गाल्लो॒काद्य॑ज॒मानो॑ हीयेत
 वपा॑श्रप॒णीभ्या॑म॒न्वा॒रभेत॑ तन्नेवा॒न्वा॒रब्धं॑ नेवा॒नन्वा॒रब्ध॑मुप॒
 प्रेष्य॑ हो॒तर॑ह॒व्या दे॒वेभ्य॑ इत्या॑हेषि॒त९ हि कर्म॑ क्रियते
 रेव॑तीर्य॒ज्ञप॑तिं प्रिय॒धा वि॑श॒तेत्या॑ह॒ यथा॑य॒जुरे॒वैतद॑ग्निना॑
 पुर॑स्ता॒देति॑ रख॑ष॒साम॑प॒हत्यै॑ पृथि॒व्याः संपृ॑चः पा॒हीति॑

ब॒र्हिः॥४२॥

उपा॑स्यत्यस्क॑न्दायास्क॑न्न॒५ हि तद्यद्व॒र्हिषि॑ स्कन्द॒त्यथो॑
ब॒र्हिषद॑मे॒वैनं॑ करोति॒ परा॒डा वर्त॑तेऽध्व॒र्युः प॒शोः
संज्ञ॑प्यमा॒नात्प॒शुभ्य॑ ए॒व तन्नि॑ ह॒त आ॒त्मनो॑ना॒व्रस्काय॑
गच्छ॑ति॒ श्रिय॑म्प्र प॒शूना॑प्रोति॒ य ए॒वं वेद॑ प॒श्चाल्लो॑का॒ वा
ए॒षा प्राच्यु॑दानी॒यते॑ यत्पत्नी॒ नम॑स्त आ॒ता॒नेत्या॑हादि॒त्यस्य॑
वै र॒श्मयः॑॥४३॥

आ॒ता॒नास्तेभ्य॑ ए॒व नम॑स्करोत्यन॒र्वा प्रेही॑त्या॒ह भ्रातृ॑व्यो
वा अ॒र्वा भ्रातृ॑व्यापनु॒त्यै घृ॒तस्य॑ कु॒ल्याम॑नु॒ सह प्र॒जया॑ सह
रा॒यस्पोषे॑णेत्या॒हाशिष॑मे॒वैता॑मा शा॒स्त आपो॑ दे॒वीः शुद्धा॑युव
इत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतत्॥४४॥

लो॒काय॑ नीयते॒ यद्व॒र्ही र॒श्मयः॑ स॒प्तत्रि॑ंशच्च॥८॥ [८]

प॒शोर्वा आल॑ब्धस्य प्रा॒णाञ्छु॑गृच्छति॒ वाक्त् आ
प्या॑यताम्प्रा॒णस्त॒ आ प्या॑यता॒मित्या॑ह प्रा॒णेभ्य॑ ए॒वास्य॑
शुच॑ं शमयति॒ सा प्रा॑णेभ्योऽधि॑ पृथि॒वीं शुक्ल॑ वि॒शति॑
शम॑हो॒भ्यामि॑ति॒ नि न॑यत्यहो॒रात्रा॒भ्यामे॒व पृथि॒व्यै शुच॑ं
शम॑यत्योष॒धे त्राय॑स्वैन॒ं स्व॑धिते॒ मेन॑ं हि॒ंसी॒रित्या॑ह

वज्रो वै स्वधितिः॥४५॥

शान्त्यै पार्श्वत आच्छति मध्यतो हि मनुष्या आच्छन्ति
तिरश्चीनमा च्छत्यनूचीनं हि मनुष्या आच्छन्ति व्यावृत्त्यै
रख्यसाम्भागोऽसीति स्थविमतो बर्हिर्त्कापोऽस्यत्यस्त्रैव
रख्यांसि निरवदयत इदमहं रख्योऽधमं तमो नयामि
योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं
चैव॥४६॥

द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तावुभावधमं तमो नयतीषे त्वेति
वपामुत्खिदतीच्छत इव ह्येष यो यजते यदुपतृन्धाद्रुद्रोऽस्य
पशून्धातुकः स्याद्यन्नोपतृन्धादयता स्यादन्ययोपतृणत्यन्यया
न धृत्यै घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्ण्वाथामित्याह द्यावापृथिवी
एव रसेनानक्त्यच्छिन्नः॥४७॥

रायः सुवीर इत्याह यथायजुरेवैतत्क्रूरमिव वा एतत्करोति
यद्वपामुत्खिदत्युर्वन्तरिख्यमन्विहीत्याह शान्त्यै प्र वा एषो-
ऽस्माल्लोकाच्च्यवते यः पशुम्मृत्यवे नीयमानमन्वारभते
वपाश्रपणी पुनरन्वारभतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यग्निना
पुरस्तादेति रख्यसामपहत्या अथो देवता एव हव्येन॥४८॥

अन्वेति नान्तममङ्गारमतिं हरेद्यदन्तममङ्गारमतिहरेद्वैवता
 अतिं मन्येत वायो वीहिं स्तोकानामित्याह तस्माद्विभक्ताः
 स्तोका अवपद्यन्तेऽग्रं वा एतत्पशूनां यद्वपाग्रमोषधीनाम्बर्हिर
 समर्धयत्यथो ओषधीष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयति स्वाहाकृतीभ्यः
 प्रेष्येत्याह ॥ ४९ ॥

यज्ञस्य समिष्ट्यै प्राणापानौ वा एतौ पशूनां
 यत्पृषदाज्यमात्मा वपा पृषदाज्यमभिघार्य वपामभि
 घारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापानौ दधाति स्वाहोर्ध्वनभसम्मार्त
 गच्छतमित्याहोर्ध्वनभा ह स्म वै मार्तुतो देवानां वपाश्रपणी
 प्रहरति तेनैवैने प्र हरति विषूची प्र हरति तस्माद्विष्वश्चौ
 प्राणापानौ ॥ ५० ॥

स्वर्धितिश्चैवाच्छिन्नो हव्येनेष्येत्याह षट्त्वारिंशच्च ॥ ९ ॥ [९]

पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपति समेधमेवैनमा लभते
 वपया प्रचर्य पुरोडाशेन प्र चरत्यूर्ग्वै पुरोडाश ऊर्जमेव
 पशूनाम्मध्यतो दधात्यथो पशोरेव छिद्रमपि दधाति
 पृषदाज्यस्योपहत्य त्रिः पृच्छति शृतं हवीः (३)
 शमितुरिति त्रिषत्या हि देवा योऽशृतं शृतमाहु स एनंसा

प्राणापानौ वा एतौ पशूनाम्॥५१॥

यत्पृषदाज्यम्पशोः खलु वा आलब्धस्य हृदयमात्माभि
समेति यत्पृषदाज्येन हृदयमभिघारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापा
दधाति पशुना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
नोऽन्वाभविष्यन्तीति तस्य शिरश्छित्त्वा मेधम्प्राख्यारयन्त्स
प्रख्योऽभवत्तत्प्रख्यस्य प्रख्यत्वं यत्प्रख्यशाखोत्तरबर्हिर्भवति
समेधस्यैव॥५२॥

पशोरव द्यति पशुं वै ह्रियमाणं रख्यांस्यनु
सचन्तेऽन्तरा यूपं चाहवनीयं च हरति रख्यंसामपहत्यै
पशोर्वा आलब्धस्य मनोऽप क्रामति मनोतायै हविषो-
ऽवदीयमानस्यानु ब्रूहीत्याहु मन एवास्याव रुद्ध
एकादशावदानान्यव द्यति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो
यावानेव पशुस्तस्याव॥५३॥

द्यति हृदयस्याग्रेऽव द्यत्यथ जिह्वाया अथ वख्यंसो
यद्वै हृदयेनाभिगच्छति तज्जिह्वाया वदति यज्जिह्वाया वदति
तदुरसोऽधि निर्वदत्येतद्वै पशोर्यथापूर्वं यस्यैवमवदाय
यथाकाममुत्तरेषामवद्यति यथापूर्वमेवास्य पशोरवत्तम्भवति

मध्यतो गुदस्याव द्यति मध्यतो हि प्राण उत्तमस्याव द्यति॥५४॥

उत्तमो हि प्राणो यदीतरं यदीतरमुभयमेवाजामि जायमानो वै ब्राह्मणस्त्रिभिर्ऋणवा जायते ब्रह्मचर्येणर्षिभ्यो यज्ञेन देवेभ्यः प्रजया पितृभ्य एष वा अनृणो यः पुत्री यज्वा ब्रह्मचारिवासी तदवदानैरेवाव दयते तदवदानानामवदानत्वन्देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा अग्निमब्रुवन्त्वया वीरेणासुरानभि भवामेति॥५॥

सौऽब्रवीद्वरं वृणै पशोरुद्धारमुद्धरा इति स एतमुद्धारमुदहरत दोः पूर्वार्धस्य गुदम्मध्यतः श्रोणिं जघनार्धस्य ततो देवा अभवन्परासुरा यत्र्यङ्गाणां समवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यक्षण्याव द्यति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै॥५६॥

एतौ पशूनां समेधस्यैव तस्यावोत्तमस्याव द्यतीति पञ्चचत्वारिंशच्च॥१०॥—[१०]

मेदसा स्रुचौ प्रोर्णोति मेदोरूपा वै पशवो रूपमेव पशुषु दधाति यूषन्नवधाय प्रोर्णोति रसो वा एष पशूनां यद्व रसमेव

प॒शुषु॑ दधाति पा॒र्श्वेन॑ वसाहोमम्प्र यौति॒ मध्यं॑ वा ए॒तत्प॑शूनां
यत्पा॒र्श्वं॑ रसं ए॒ष प॑शूनां यद्वसा॒ यत्पा॒र्श्वेन॑ वसाहोमम्प्रयौति॒
मध्य॑त ए॒व प॑शूनां रसं दधाति॒ घ्नन्ति॑॥५७॥

वा ए॒तत्प॑शुं यत्संज्ञ॑पयन्त्यैन्द्रः खलु॒ वै दे॒वत॑या
प्रा॒ण ऐन्द्रो॑ऽपान ऐन्द्रः प्रा॒णो अङ्गे॑ अङ्गे॒ नि दै॑ध्यदित्याह
प्राणापा॒नावे॒व प॒शुषु॑ दधाति॒ देवं॑ त्वष्ट॒र्भूरि॑ ते स॒ संमे॒त्वित्या॑ह
त्वाष्ट्रा॒ हि दे॒वत॑या प॒शवो॑ विषु॒रूपा॒ यत्सल॑क्ष्माणो भव॒थेत्या॑ह
विषु॒रूपा॒ ह्येते॑ सन्तः सल॑क्ष्माण ए॒तर॑हि भव॑न्ति दे॒वत्रा॑
यन्तम्॑॥५८॥

अव॑से सखा॒योऽनु॑ त्वा मा॒ता पि॒तरौ॑ मदन्त्वित्या॒हानु॑मतमे॒वैन
पि॒त्रा सु॑वर्गं लो॒कं ग॑मयत्यर्ध॒र्चं व॑साहोमं जु॒होत्य॑सौ वा
अ॒र्ध॒र्च इ॒यम॑र्ध॒र्च इ॒मे ए॒व रसे॑नानक्ति दिशो॑ जु॒होति॑ दिशं
ए॒व रसे॑नानुक्त्यथो दिग्भ्य ए॒वोर्ज॑ रस॒मव॑ रुन्दे प्राणापा॒नौ
वा ए॒तौ प॑शूनां यत्पृषदा॒ज्यं वा॑नस्प॒त्याः खलु॑॥५९॥

वै दे॒वत॑या प॒शवो॑ यत्पृषदा॒ज्यस्यो॑प॒हत्या॑ह वन॒स्पत॑ये-
ऽनु॑ ब्रूहि वन॒स्पत॑ये प्रे॒ष्येति॑ प्राणापा॒नावे॒व प॒शुषु॑
दधात्य॒न्यस्या॑न्यस्य सम॒वत्तं॑ सम॒वद्य॑ति॒ तस्मा॑न्नाना॒रूपाः

प॒शवो॑ यू॒ष्णोप॑ सि॒ञ्चति॑ र॒सो वा ए॒ष प॑शूनां यद्वू र॒समे॒व
प॒शुषु॑ दधा॒तीडा॒मुप॑ ह॒यते प॒शवो॑ वा इडा॑ प॒शूने॒वोप॑ ह॒यते
च॒तुरु॑प॑ ह॒यते॥६०॥

चतु॑ष्पादो हि प॒शवो॑ यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॑दि॒त्यमे॒दस्कं
तस्मा॒ आ द॑ध्या॒न्मेदो॑रूपा॒ वै प॒शवो॑ रू॒पेणै॒वैन॑म्प॒शुभ्यो॑
निर्भ॑जत्यप॒शुरे॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॑त प॒शुमा॑न्त्स्या॒दिति॑
मेद॑स्वत्तस्मा॒ आ द॑ध्या॒न्मेदो॑रूपा॒ वै प॒शवो॑ रू॒पेणै॒वास्मै॑
प॒शून॑व॒ रुन्दे॑ प॒शुमा॑ने॒व भ॑वति॒ प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञम॑सृजत॒ स
आज्य॑म्॥६१॥

पु॒रस्ता॑दसृजत प॒शुम्म॑ध्यतः पृ॒षदा॒ज्यम्प॒श्चात्तस्मा॒दाज्ये॑न
प्रया॒जा इ॒ज्यन्ते॑ प॒शुना॑ मध्यतः पृ॒षदा॒ज्येना॑नूया॒जास्तस्मा॑दे॒तनि॑
पश्चा॑त्सृष्टः३ ह्येका॑दशानूया॒जान् य॑जति॒ दश॒ वै प॒शोः प्रा॒णा
आ॒त्मैका॑दशो यावा॑ने॒व प॒शुस्त॑मनु॒ यजति॑ घ्नन्ति॒ वा
ए॒तत्प॒शुं यत्सं॑ज्ञपयन्ति प्राणापा॒नौ खलु॑ वा ए॒तौ प॑शूनां
यत्पृ॑षदा॒ज्यं यत्पृ॑षदा॒ज्येना॑नूया॒जान् य॑जति प्राणापा॒नावे॒व
प॒शुषु॑ दधाति॥६२॥

घ्नन्ति॒ यन्त॑ङ्खलुं च॒तुरु॑प॑ ह॒यत॒ आज्यं॑ यत्पृ॑षदा॒ज्येन॑ षट्॥११॥ [११]

य॒ज्ञेन॒ ता उ॒प॒य॒ङ्गिर्दे॒वा वै य॒ज्ञमा॒ग्नीध्रे॑ ब्र॒ह्मवा॒दिनः॑ स॒त्वे दे॒वस्य॑ ग्रा॒वा॒णम्रा॒ण उ॒पा॒ꣳश्व॒ग्रा
 दे॒वा वा उ॒पा॒ꣳशौ वा॒ग्वै मि॒त्रं य॒ज्ञस्य॑ बृ॒ह॒स्पति॑र्दे॒वा वा आ॑ग्र॒य॒णाग्रा॒नेका॑द॒श॥११॥ य॒ज्ञेन॑ लो॒के
 प॑शु॒मान्स्या॒ध्सव॑न॒मार्ध्या॑न्दि॒नं वा॒ग्वा अ॒रि॒क्तानि॑ तत्प्र॒जा अ॒भ्येक॑प॒ञ्चाश॑त्॥५१॥ य॒ज्ञेन॑ गो॒र॒भि
 नि॒वर्त॑ते॥॥

[१२]